

כתובת האתר: www.biui.org.il

קרנבל החיות מאת קמיל סן-סאנס

קמיל סן-סאנס (1835 - 1921)

כתיבת התכנית: בלה מינץ, ד"ר אוה ברנד, לודמילה יגורוב

רישום גרפי ותווים: בלה מינץ, לודמילה יגורוב

עריכה: יונה כהן

איור: אבי כץ

קמיל סן-סאנס מלחין צרפתי, היה גם פסנתרן, נגן עוגב, מורה ומבקר מוסיקלי. בנוסף להכשרתו המוסיקלית, היה בעל תחומי ידע נרחבים: כתב ספרי היסטוריה, אהב לטייל בעולם ואסף אבנים ופרפרים. כישורו המוסיקלי התגלה כשהיה בן שנתיים בלבד, ובגיל ארבע כבר הלחין את יצירותיו הראשונות. בגיל 10, הופיע בקונצרטים וניגן את כל הסונטות של בטהובן. במהלך חייו, כתב יצירות רבות לכלי נגינה שונים ואף אופרות. סן-סאנס מוכר על ידי ילדים בעיקר כמי שחבר את "קרנבל החיות". קרנבל החיות, היא סוויטה בעלת 14 קטעים והיא כוללת "שעשועים מוסיקליים" שונים. את היצירה, הלחין סן-סאנס עבור התלמידים שלו בשעה שהיה בחופשה. המוסיקה ביצירתו זו, לעיתים מחקה את קולות החיות ולעיתים את התנועות שלהם. הוא גם משבח מנגינות מוכרות ביצירה. סן-סאנס שנתן דרור לדמיונו ביצירה זו, מכנה אותה "פנטסיה זואולוגית גדולה". מעניין לדעת שהוא אסר לנגן את היצירה בפני קהל באולמות קונצרטים במשך כל ימי חייו, והיא נשמעה לעיתים רק בבתים פרטיים. יוצא מן הכלל, היה קטע ה"ברבור" שקיבל אישור גם להדפסת התווים וגם לביצוע. ב-1907 הכוראוגרף מיכאל פוקין, יצר כוריאוגרפיה למוסיקה של ה"ברבור", סן-סאנס היה בין הצופים בקהל ואישר את יצירתו של פוקין. עד ימינו ריקוד זה מעורר התלהבות רבה. קרנבל החיות נכתב להרכב כלים מצומצם: חליל צד, קלרינט, הרמוניקה זכוכית (הוחלפה במטלופון), קסילופון, 2 פסנתרים, כינור ראשון, כינור שני, ויולה, צ'לו וקונטרבס.

ניתן להאזין ולהיעזר בתווים של היצירה ביוטיוב:

<https://www.youtube.com/watch?v=5LOFhskAYw>

1. מבוא ומרש מלכותי של האריה

מפעם - Andante maestoso בתנועת הליכה, בחגיגות, בהוד.

סולם - דו מז'ור

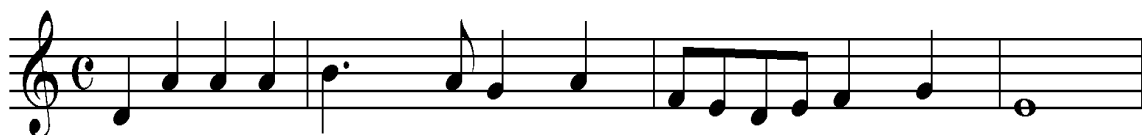
משקל - 4/4

מבנה - מבוא – א – ב – א' – סיום.

הכלים המשתתפים - שני פסנתרים, כינור ראשון, כינור שני, ויולה, צ'לו וקונטרבס.

ביצירה בולטות שתי תבניות מלודיות:

1. תבנית מלודית של הליכה מלכותית, מנוגנת לראשונה בכלי קשת באופי של שיר לכת.

2. תבנית מלודית של שאגה, המנוגנת בשני פסנתרים בצורת גל מלודי של עליה וירידה בצלילים

כרומטיים.

3. חלקי הקטע:

מבוא - יצירת ציפיה לקראת הופעתו של מלך החיות, שבהמשך הופך למוטיב תרועה

המנוגן בפסנתר.

חלק א - תבנית מלודית של הליכה, החוזרת ארבע פעמים.

חלק ב - תבנית מלודית של שאגה, החוזרת ארבע פעמים.

חלק א' - שילוב של תבנית ההליכה ותבנית השאגה, המתקצרת בהמשך.

סיום - בנוי ממנגינת ההליכה, החוזרת מספר פעמים, כל פעם בצלילים יותר נמוכים,

ומסתיים בשאגה גדולה במיוחד.

נושא השיעור - חלקים במוסיקה

מטרת השיעור

1. להכיר את מבנה הקטע ואת התפקיד של כל חלקיו:

• תבניות מלודיות בולטות.

• התפתחות התבניות בחלקים השונים.

2. לתאר את אחד החלקים בשירה, בתנועה או בפנטומימה.

הצעות למהלך השיעור (שקופיות 14-3)

1. מספרים על המלחין ועל היצירה.

2. דנים איזה בעל חיים לדעתם, ייבחר לפתיחת היצירה ומדוע?

3. שרים את השיר: "לו הייתי מלך". משוחחים על האופן החיובי של ניצול הכוח בשיר, ומה

אפשר ללמוד מזה.

מילים: אנדה אמיר

לחן: משה וילנסקי

Em B7 Em Am Em Em Am

תִּי-יָהּ הָאֵל-הַיּוֹתֵם הָאֵל-הַיּוֹתֵם הָאֵל-הַיּוֹתֵם

F#7b9 B7 B7 Em C F#7 F#dim Em

יֹתֵם הָאֵל-הַיּוֹתֵם הָאֵל-הַיּוֹתֵם הָאֵל-הַיּוֹתֵם

C/D D7 C/D D7 G C/D D7 C/D D7

קוֹף-לֵךְ גִּם-לֵךְ גִּם-לֵךְ גִּם-לֵךְ גִּם-לֵךְ גִּם-לֵךְ

G Em Am A#dim B Em Am B7

הָאֵל-הַיּוֹתֵם הָאֵל-הַיּוֹתֵם הָאֵל-הַיּוֹתֵם הָאֵל-הַיּוֹתֵם

Em F#7 Adim Em C Em B7 Em

שֶׁ-תִּי-יָהּ הָאֵל-הַיּוֹתֵם הָאֵל-הַיּוֹתֵם הָאֵל-הַיּוֹתֵם

Em B7 Em Am Em Em B7

שֶׁ-תִּי-יָהּ הָאֵל-הַיּוֹתֵם הָאֵל-הַיּוֹתֵם הָאֵל-הַיּוֹתֵם

C B7 B7 Em C F F#dim Em

שֶׁ-תִּי-יָהּ הָאֵל-הַיּוֹתֵם הָאֵל-הַיּוֹתֵם הָאֵל-הַיּוֹתֵם

Am Em B7 Em Am Em B7 B7 Em

לֵךְ-לֵךְ לֵךְ-לֵךְ לֵךְ-לֵךְ לֵךְ-לֵךְ לֵךְ-לֵךְ

4. התלמידים מתארים אריה ומדגימים שאגה בתנועה ובקולות.
5. שרים את מוטיב ההליכה.
6. מאזינים לחלקים א ו-ב (0:38 - 1:28). מתבוננים בתמונות הכלים ו"מנגנים" את התבניות המלודיות בפנטומימה, כל פעם בתנועות המדמות את הכלים המתאימים.
7. מתבוננים ברישום התמונות של חלקים א ו-ב, ומזכירים בכלים שניגנו את ההליכה ובאלו שניגנו את השאגה.

8. מסבירים שכל חלק ביצירה מופיע בשורה נפרדת. מאזינים לכל הקטע ועוקבים אחר תמונות הרישום.
9. משוחחים:
 - מה קורה בשורה הראשונה, שבה מופיע סימן שאלה?
 - מה קורה בשורה הרביעית?
10. מה קורה בסיום?
11. לקראת העבודה בקבוצות, גוזרים את חלקי הרישום (לכל קבוצה) מתוך דף העזר שבאתר, ומחלקים לכל הקבוצות.
12. לאחר ביצוע העבודה בקבוצות, חוזרים ועוקבים אחר הרישום המפורט, ומסבירים אותו.

מבוא וצעידה של האריה

1. סידור של חלקי רישום

הסתדרו בקבוצות קטנות.
לפניכם חלקי רישום.

1. האזינו למוסיקה וסדרו אותם על פי הרצף.
שימו לב לחץ, המראה את התחלת הקטע וכיוונו!

2. בחרו באחד מחלקי הרישום והציגו אותו בתנועה.

מה למדנו?

התלמידים מספרים מה למדו בשיעור,

(משלימים) תוך התייחסות ל:

- זיהוי מוטיבים בולטים
- תיאור חלקים במוסיקה.

הרחבה

משימה לשיעור אמנות או לעבודה בבית

לפני מספר שנים, נערכה פעילות של פיסול סביבתי בערים שונות בארץ. פסלים לבנים של בעלי חיים הוצבו ברחבי הערים, ואמנים הוזמו לצבוע ולעצב אותם על פי דמיונם. כל אמן כינה את יצירתו בשם על פי בחירתו. בירושלים, נבחר האריה. להלן תמונות שצולמו ברחובות העיר. נסו לשייך את השם המתאים לכל פסל.

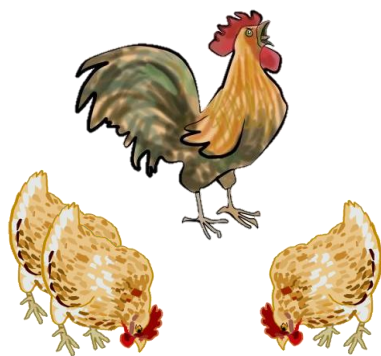
רשימת השמות: "ברכות", "כמו צעצוע", "קרקס בעיר", "נסיך ארמני".

ניתן לחלק לכל תלמיד תמונה של אריה בשחור לבן (ראו דפי עזר) לצביעה בבית, או בשיעור אמנות בביה"ס.

2. תרנגולות ותרנגולים

מפעם - Allegro moderato במהירות מתונה

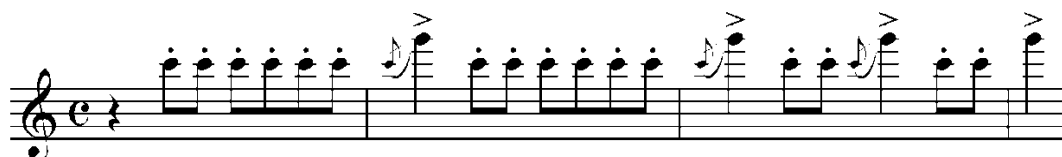
סולם - דו מז'ור

משקל - 4/4

מבנה - א - ב - א'

הכלים המשתתפים – קלרינט, 2 פסנתרים, כינור ראשון, כינור שני וויולה.
בקטע בולטות שתי תבניות:

תבנית ראשונה - ניקור וקירקור - בנוי על חזרה של אותו צליל ועל קפיצה כלפי מעלה

תבנית שניה - קריאת תרנגול – מתחיל מקפיצה כלפי מעלה, חזרה לצליל הראשון ושוב קפיצה, המסתיימת בגלישה כלפי מטה.

מהתבוננות בתרשים התמונות ניתן להבחין:

חלקים א ו-א' מתחילים בניקור ובקירקור התרנגולות.

חלק ב מתחיל בצורה שונה. ניתן לתת דרור לדמיון במקום זה.

חלקים א ו-ב מסתיימים בקריאת התרנגול.

בחלק א קריאת התרנגול מנוגנת בפסנתר.

בחלק ב קריאת התרנגול מנוגנת בקלרינט.

מה קורה בסיום?

נושא השיעור - חיקוי קולות כבסיס לבניית יצירה.

מטרת השיעור

1. לזהות מה מחקים חלקי המוסיקה השונים
2. לאלתר בקול

הצעות למהלך השיעור (שקופיות 15-21)

1. משוחחים - באיזה בעל חיים בחר סן-סאנס להמשיך היצירה, ומדוע?
2. שרים את השיר "עורה, למה תישן?" מאת יחזקאל בראון (המילים והרישום, ב"מה נשמע 1" עמ' 6, הקלטה בדיסק המצורף לחוברת "מה נשמע". בשיר זה מופיע מוטיב המזכיר את מוטיב קריאת התרגול).
3. מאזינים לחלק א (00:27-00:00) וחושבים מה מתאר המלחין.
4. מאזינים בעיניים עצומות, מצביעים באצבע אחת כאשר שומעים את "הניקור והקרקור", ובשתי אצבעות כאשר שומעים את "קריאת התרגול". מזהים איזה כלים מנגנים את תבניות הניקור והקרקור.
5. מחקים את שתי התבניות בשירה ומוסיפים תנועות.
6. מתבוננים בתמונות הרישום ומתארים את מהלך הקטע. מדמיינים מה קורה במקומות בהם מופיע סימן שאלה.
7. מאזינים למוסיקה ועוקבים אחר הרישום במצגת.

תרנגולות ותרנגולים

2. אלתור קולי

הסתדרו בקבוצות.

1. אלתרו יצירה בקולות תרנגולים ותרנגולות,

בעזרת הרישום הגרפי.

2. השמיעו אותה בפני הכיתה.

מה למדנו?

התלמידים מספרים מה למדו בשיעור,

(משלימים) תוך התייחסות ל:

- זיהוי תבניות המתארות קולות של תרנגולות.
- אלתור קולי.

הרחבה

מתבוננים בשתי תמונות של הצייר פבלו פיקאסו, וחושבים. האם קיים קשר בין התמונות לבין

הקטע "תרנגולות בלול"?

הרחבה

מאזינים ל"תרנגולת" מאת ראמו ומשווים ל"תרנגולות בלול" מאת סן-סאנס.

<https://www.youtube.com/watch?v=P-8LZyaFDAA>

3. חמורי בר

מפעם - Presto furioso במהירות רבה ובזעם

סולם - דו מז'ור

משקל - 4/4

מבנה - חד חלקי

הכלים המשתתפים – שני פסנתרים.

הקטע הולחן לשני פסנתרים, המשמיעים פסאגים מהירים, עולים ויורדים ללא שינוי בזרימת האנרגיה. פסאגים אלה מבוססים על תבנית ריתמית של חלקי שישה עשר.

נושא השיעור - כיוונים שונים בקו מלודי, זרימת אנרגיה אחידה.

מטרת השיעור

1. לזהות שינויים בכיוונים מלודיים.
2. לאלתר עליות וירידות בקול ובתנועה.

הצעות למהלך השיעור (שקופיות 22-25)

1. מאזינים ל"חמורי בר" בעיניים עצומות, ומלווים את המוסיקה בתנועות ידיים. משוחחים, מה תיארו התלמידים בתנועות הידיים (עליות וירידות, ריצה מהירה ללא שינוי בזרימת האנרגיה)?
2. מאזינים למוסיקה ועוקבים (במצגת) אחר הרישום בעל שלוש השורות. בכל אחת מהשורות מצוירים "הרים" בצורה שונה.
 - שני "הרים" גבוהים
 - "הרים" נמוכים יותר
 - "הרים" גבוהים במיוחד.
3. הרישום מסתיים בשני סימני שאלה. מה שומעים במקום הזה? מדמיינים מה קורה בסיום הקטע.

חמורי בר
3. עליות וירידות בקול ובתנועה
הסתדרו בקבוצות קטנות.

1. כל תלמיד בתורו מראה עליות וירידות, באמצעות תנועות ידיים.

2. ילדי הקבוצה משמיעים קולות על פי התנועות.

מה למדנו?

התלמידים מספרים מה למדו בשיעור.

משלימים תוך התייחסות ל:

- הבחנה בזרימה רציפה של אנרגיה (לעומת ה"סביבון" מאת ביזה, שבו היו שינויים בזרימת האנרגיה).
- זיהוי עליות וירידות במוסיקה.
- שירה של עליות וירידות, על פי סימני ידיים.

הרחבה

משוחחים על תיאורים נוספים להם יכולה המוסיקה של "חמורי בר" להתאים? (לדוגמה: תנועה בסקייטבורד, סקי בהרים).

ניתן להקשיב לקטעים בעלי זרימת אנרגיה בלתי פוסקת כמו: "מעוף הדבורה" מאת רימסקי-קורסקוב, בביצוע הסווינגל סינגרס Swingle Singers

https://www.youtube.com/watch?v=CZo1_BDn8Ew

ולהשוות עם העכבר מתוך דירה להשכיר מאת יחזקאל בראון (באתר).

4. צב

מפעם - Andante maestoso בתנועת הליכה, בחגיגות, בהוד.

סולם - סי במול מז'ור

משקל - 4/4

מבנה - פתיחה – א – ב

הכלים המשתתפים – פסנתר, כינור ראשון, כינור שני, ויולה, צ'לו וקונטרבס.

1. הפתיחה לקטע מבוצעת על ידי פסנתר, בצלילים מקוטעים. בהמשך, נגינת הפסנתר הופכת לליווי.

2. חלק א הוא ציטוט מנגינת ה"קאן קאן" מתוך "אורפיאוס בשאול", מאת ז'אק אופנבאך (1819 – 1880), מלחין גרמני יהודי שהתפרסם בזכות האופרטות שלו. ההומור של סן-סאנס מתבטא בזה שדווקא במנגינה הזו, שהיא קצבית ועליזה, בחר לתאר את "הצב". בהתאמה להתנהלותו של הצב, הביצוע הוא איטי וכבד. בחלק ב, סן-סאנס מפתח מנגינה מתוך חלק א. הליווי עולה מעלה בצורה הדרגתית, ומרחיב את המרווח עד 3 אוקטבות בין שני הרבדים: רובד של ליווי ברגיסטר נמוך ורובד המנגינה ברגיסטר גבוה. יחד עם החלשת העוצמה בהמשך נוצרת הרגשה שהצב הולך, מתרחק ונעלם באופק.

נושא השיעור - הומור במוסיקה, השפעת מפעם על אופי היצירה.

מטרות השיעור

1. להכיר את המושג מפעם.
2. להבחין בין שני רבדים - מנגינה וליווי.
3. ליצור הומור מוסיקלי על ידי שינוי מפעם של מנגינות מוכרות.

הצעות למהלך השיעור (שקופיות 26-29)

1. לומדים לשיר את השיר "בשדה הצב זוחל" של חיה שנהב וציפי כהנביץ (מתוך צלילונים 1, חמישה שירים לגיל הרך). מלווים את השיר בתנועות יד המתארות את מילות השיר.
2. מספרים שביצירה זו סן-סאנס משתמש בריקוד ה"קאן קאן" הידוע מאת המלחין אופנבאך. צופים בילד בן 3 מלווה את הקטע בתופים.
<https://www.youtube.com/watch?v=NQiEGU79rjg> (2:12 - 3:00)
3. מאזינים לריקוד הקאן-קאן מאת אופנבאך, מרקידים בובה על פי אופי המנגינה, ועל פי ריקוד הקאן-קאן.

4. שרים בלגטו את מנגינת ה"צב", במהירויות שונות. משוחחים, כיצד המפעם משפיע על האופי והאווירה של המוסיקה.
5. מאזינים למוסיקה ועוקבים ברישום. שמים לב לצלילים המקוטעים של הנגינה בפסנתר, שבהמשך הופכים לליווי הנשמע מעל המנגינה. מזהים בתמונות את הכלים המבצעים את המנגינה.
6. בזוגות: מאזינים לקטע. האחד מתאר את הרובד של המנגינה בכלי הקשת, והשני את הליווי בפסנתר. מתחלפים בתפקידים, על פי תחושה, במקומות המתאימים.

צב

4. ביצוע שיר במהירויות שונות

הסתדרו בקבוצות קטנות.

1. בחרו בשיר מוכר ואהוב.
2. שירו אותו מספר פעמים, עם שינויים במפעם (במהירות).
3. בחרו בדוגמה מצחיקה לבצע בפני הכיתה.

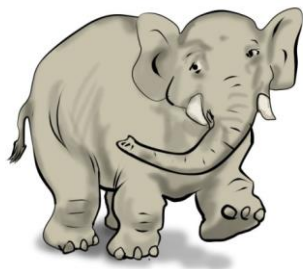

מה למדנו?

- התלמידים מספרים מה למדו בשיעור.
- משלימים תוך התייחסות ל:
- הכרות עם המושג מפעם.
 - יצירת קטע עם חוש הומור לביצוע בפני הכיתה.

5. פיל

מפעם – Allegretto pomposo – מהר אך לא מדי, בהדר ובהוד.

סולם – מי במול מז'ור

משקל – 3/8

מבנה - פתיחה - א - ב - א'

הכלים המשתתפים – פסנתר וקונטרבס

הקונטרבס מנגן את המנגינה בצלילים נמוכים, הפסנתר מנגן ליווי מעל המנגינה.

גם בקטע זה, ההומור של סן-סאנס מתבטא בלקיחה של מנגינה קלילה ועליזה, והפעם מיצירה של הקטור ברליוז, והפיכתה לריקוד הפיל הכבד.

נושא השיעור – בחירת מצלול בהתאם לנושא תכניתי.

מטרות השיעור

1. ליצור מודעות לקשר בין ממדיו של כלי נגינה לבין גובה הצלילים.
2. לחוות את התחושה הפיסית הנוצרת בעת ביצוע קולי של צלילים נמוכים לעומת צלילים גבוהים.
3. לבצע ריקוד של פיל.

הצעות למהלך השיעור (שקופיות 30-35)

1. מתבוננים ביו-טיוב וחושבים מה מיוחד בביצוע של הילדים לריקוד הפיל.
<https://www.youtube.com/watch?v=qNAXh90PUAs>
(11:20 – 13:30)
2. מביטים בתמונות הכלים המבצעים את הקטע, ומנסים לשער איזה כלי מתאים לתיאור הפיל. מתייחסים לגובה הצליל ולאופיו.
3. מאזינים לפתיחה ולחלק א (00:33-00:00) ומשוחחים, האם האופי של המוסיקה תואם לציפייה שלהם ממוסיקה המתארת פיל?
4. קוראים את התבניות הריתמיות בשמות המקצב. חושבים איזו תבנית מתאימה למנגינה ואיזו לליווי?

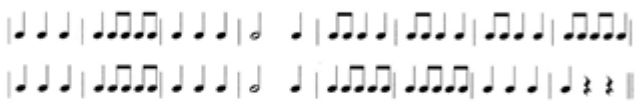
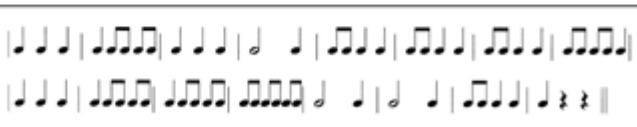

5. מאזינים לקטע ומצטרפים בנקישת תבניות המקצב של הפתיחה ושל חלק ב.

שרים

פיל – בקצב הוולס
שיר את המנגינה והקישו את הליווי

פתיחה 	
א 	
ב 	
א' 	

Bar-Ilan University
אוניברסיטת בר-אילן

6. מבצעים ריקוד של פיל בזוגות.

פיל
5. רוקדים ומלווים

1. הסתדרו בזוגות.
2. אחד התלמידים רוקד על פי מנגינת הפיל.
השני מלווה במחיאות כפיים או בנגינה.
3. כאשר מתחיל חלק חדש,
מתחלפים בתפקידים.

Bar-Ilan University
אוניברסיטת בר-אילן

מה למדמ?

התלמידים מספרים מה למדו בשיעור.

משלימים תוך התייחסות ל:

- ההשפעה של כלי הנגינה על המוסיקה התוכניתית.
- הקשר בין ממדיו של הכלי לגובה הצליל.

6. קנגורו

מפעם Moderato- במהירות מתונה

סולם - מי במול מז'ור

מקצב - משתנה – 4/4 – 3/4

מבנה - תלת חלקי א – א' – א"

הכלים המשתתפים - שני פסנתרים

היצירה נכתבה לשני פסנתרים, על אף שמבחינה טכנית ניתן לנגן אותה בפסנתר אחד.

בכל חלק קיימת חלוקה פנימית לשתי פסוקיות בעלות ניגודים מוסיקליים:

- ניגודים במשקל
- ניגודים בארטיקולציה (סטקטו ולגטו)
- ניגודים מלודיים
- קפיצות במירווחים גדולים לעומת צעדים
- ניגודים במפעם (בפסוקיות המתארות קפיצות, קיים שינוי במפעם – בעלייה קיימת האצה (Accelerando) ובירידה קיימת האטה (Ritardando)).

נושא השיעור ניגודים במוסיקה

מטרות השיעור

1. להשתמש במילים המתארות ניגודים.
2. לעקוב אחר ניגודים שונים במוסיקה.
3. לתאר ניגודים בדרכים שונות.

הצעות למהלך השיעור (שקופיות 36-38)

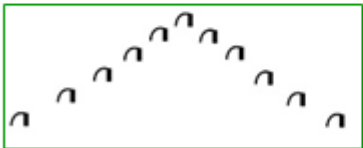
1. מציינים שמות תואר שונים, והתלמידים בשבב מציינים את הניגוד (למשל: גדול, קטן).
באופן הדרגתי, עוברים למילים המתארות ניגודים במוסיקה (צלילים גבוהים-צלילים נמוכים, צלילים מקושרים – צלילים מקוטעים, משקל זוגי – משקל משולש, קפיצות גדולות במנגינה – צעדים קטנים).
2. מאזינים בעיניים עצומות ל"קנגורו". חושבים איזה בעל חיים מתואר במוסיקה, ומשוחחים כיצד המוסיקה מבליטה את התכונות שלו.
3. מאזינים ומתארים את התכונות בתנועה.
4. מתבוננים ברישום הפסוקיות, ומשווים ביניהן תוך שימוש במונחים מוסיקליים.

קנגורו

השוו בין שתי הפסוקיות ושוחחו, מה מתואר בכל אחת מהן?

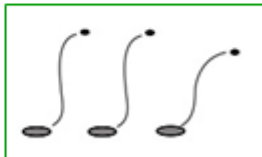

פסוקית 1

פסוקית 2

 Bar-Ilan University
אוניברסיטת בר-אילן

5. מאזינים למוסיקה ועוקבים בזוגות אחר הרישום – אחד על פי הפסוקית הראשונה והשני על פי הפסוקית השניה. מה קורה בסיום?

האזינו למוסיקה ועקבו אחר הרישום

קנגורו

א

א'

א'''

Bar-Ilan University
אוניברסיטת בר-אילן

קנגורו

6. הצגת ניגודים

הסתדרו בקבוצות קטנות.

1. בחרו בניגוד אחד והציגו אותו בפני הכיתה:
 - צלילים קצרים - צלילים ארוכים
 - צלילים מקוטעים (סטקטו) - צלילים מחוברים (לגטו)
 - צלילים עולים - צלילים יורדים
 - האצה - האטה.
2. התלמידים יזהו באיזה ניגוד בחרתם.

Bar-Ilan University
אוניברסיטת בר-אילן

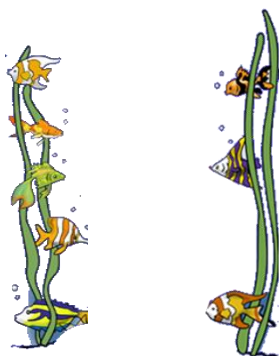

מה למדנו?

התלמידים מספרים מה למדו בשיעור.

משלימים תוך התייחסות ל:

- ניגודים במוסיקה.
- תיאור של הניגודים והצגתם.

7. דגים באקווריום

מפעם – Andantino מעט מהיר יותר מאנדנטה

סולם - דו מז'ור

משקל - 4/4

מבנה - א – ב

הכלים המשתתפים - חליל צד, הרמוניקה זכוכית או מטלפון, שני פסנתרים, כינור ראשון, כינור שני, ויולה וצ'לו.

לאחר תיאור בעלי חיים יבשתיים, עובר סן סנס לתאר את העולם הקסום של החיים במים. את האווירה המיוחדת, יוצר באמצעות כלי נגינה מיוחד: הרמוניקה מזכוכית. כלי זה לרוב אינו זמין, ובמקומו מנגנים במטלפון.

שני הפסנתרים מתארים תנועה גלית של המים, באקורדים מפורקים. ויתר הכלים מתארים את ההתרחשות באקווריום. המוסיקה כוללת מספר מוטיבים שונים.

נושא השיעור - תזמור: שינוי בגון צליל, מוטיבים חוזרים ומשתנים.

מטרות השיעור

1. השפעת גון צליל על אופי המוסיקה.

2. זיהוי מוטיבים שונים במוסיקה.

הצעות למהלך השיעור (שקופיות 39-43)

1. משוחחים על חוויית הצפיה באקווריום:

- כיצד מתנועעים הדגים במים?
- מה קורה לאוכל, כאשר מפזרים גרגרים קטנים על פני המים?
- מה קורה לבועות אוויר המשתחררות במים?

2. מאזינים לקטע בעיניים עצומות ומדמיינים את ההתרחשות במים.

3. מתבוננים בתמונות הכלים, ומזהים כלי שעד כה לא נשמע ביצירה.

4. מאזינים ועוקבים אחר הרישום. שמים לב היכן שומעים את נגינת המטלפון.

5. מאזינים שוב, ועוקבים ברישום ומזהים:

- תבניות מלודיות החוזרות בצורה מדויקת
- תבניות מלודיות בסקוונצה (חזרה מדויקת בשינוי גובה)
- תבניות מלודיות שאינן חוזרות.

האזינו למוסיקה ועקבו אחר הרישום

דגים באקווריום
מאת סן-סאנס

6. הכרטיסים למשימה היצירתית מתייחסים למרכיבים שונים של "דגים באקווריום". ניתן לבחור את מה שמתאים לכיתה.

דגים באקווריום
7. המחזות החיים באקווריום

הסתדרו בקבוצות.

1. האזינו למוסיקה ובצעו תנועות המתאימות ל:

- דגים השוחים במים
- גרגרי א' כל שיוזדים מלמלה למטה
- בועות אור העולות מלמטה כלפי מעלה.

2. הציגו את החיים באקווריום שלכם לפני הכתה.

 Bar-Ilan University
אוניברסיטת בר-אילן

מה למדנו?

- השפעה של גון צליל (חדש) על האווירה.
- לעקוב אחר תבניות מלודיות חוזרות ומשתנות.
- לתאר בתנועה את העולם הקסום של האקווריום.

8. בעלי אוזניים ארוכות

מפעם - Tempo ad lib לפי הרצון והטעם

סולם - דו מז'ור

משקל - $\frac{3}{4}$

מבנה - משפט מורכב

הכלים המשתתפים - שני כינורות

משפט מורכב המבוסס על מוטיב קצר אחד, בעל שלושה צלילים החוזר בשינויים קטנים 15 פעמים

במהלך היצירה

הצליל הראשון נשאר ללא שינוי ואילו הצליל השני והשלישי משתנים. היצירה נכתבה לשני כינורות, על אף שמבחינה טכנית ניתן לנגן אותה בכינור אחד. בביצוע של שני כינורות נוצרת תחושה של שיחה. המפעם החופשי, מדגיש גם הוא את תחושת השיחה בקטע.

נושא השיעור זיהוי שינויים קטנים במוטיב.

מטרות השיעור

1. לזהות שינויים קטנים במוסיקה
2. לעקוב אחר רישום.
3. לאלתר תבניות עם שינויים קטנים.

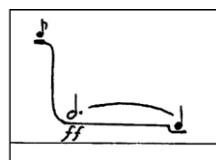
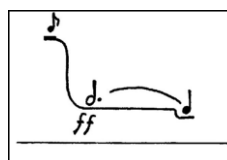
הצעות למהלך השיעור (שקופיות 44-47)

1. שרים את השיר "החמור הקטן".
2. מבוא: מאזינים למוסיקה בעיניים עצומות, חושבים איזה בעל חיים מתואר. איזה כלי או כלים משתתפים בביצוע?
3. סיפור דמיוני:

א. פעם היו שני חמורים שרצו להיות חברים. נפגשו והתחילו לדבר. אחד אמר:

והשני ענה לו: אי-אה

ב. אי-אה

ג. כך דיברו זמן רב. כל מי שעבר לידם, לא הבין שזאת שיחה בין חברים. רק אלה שהקשיבו היטב שמו לב לשינוי הקטן שנוצר בין "אי-אה" של החמור הראשון ו"אי-אה" של השני.

4. מאזינים ומבצעים "מראה" על פי המוטיבים החוזרים, והמשתנים במוסיקה. מאזינים למוסיקה, עוקבים ברישום ומזהים את השינויים.

האזינים למוסיקה ועקבו אחר הרישום

בעלי אוזניים ארוכות

Bar-Ilan University
אוניברסיטת בר-אילן

בעלי אוזניים ארוכות

8. שיניים קטנים במוטיבים קצרים

1. הסתדרו בזוגות ושוחחו על בעלי חיים שאת קולם אתם מכירים היטב.
2. בחרו בבעל חיים אחד.
3. שוחחו באמצעות הקולות של בעל הווייט, שבחרתם.
4. תנו לתלמידי הכיתה לזהות את בעל החיים שתיארתם.

Bar-Ilan University
אוניברסיטת בר-אילן

מה למדנו?

התלמידים מספרים מה למדו בשיעור.

משלימים תוך התייחסות ל:

- זיהוי ותיאור תבנית מוסיקלית קצרה
- אלתור שיחה קולית בעזרת תבנית קצרה.

9. קוקיה ביער

מפעם – Andante בקצב הליכה

סולם - מי מז'ור

משקל - $\frac{3}{4}$

הכלים המשתתפים - קלרינט ושני פסנתרים

מבנה - א - ב

בשני חלקי המוסיקה בולטים שני רבדים. האחד, בצליליו של הפסנתר, מתאר צעדים מסתוריים באמצעות אקורדים איטיים ובעלי עוצמה שקטה. השני, מתאר את קולה של הקוקיה בצליליו של הקלרינט, באמצעות מוטיב בעל שני צלילים, המופיע במקומות בלתי צפויים ובעוצמה חזקה.

נושא השיעור הפתעות במוסיקה ורישום צלילים.

מטרות השיעור

1. תיאור מוסיקלי של קולות הקוקיה והיער.
2. רישום צלילי הפסנתר וצלילי הקלרינט.
3. יצירת מודעות להפתעות במוסיקה.

הצעות למהלך השיעור (שקופיות 48-51)

1. מאזינים לתחילת הקטע וחושבים מי בעל החיים המתואר בצלילים. משוחחים – כיצד ניתן לדעת שמדובר בקוקיה? מחקים את קולה של הקוקיה בתנועת יד מזמרת.
2. התלמידים מספרים מה ידוע להם על הקוקיה.
3. מבקשים מהתלמידים להתנועע בחדר על פי המוסיקה, ולתאר בתנועה את קול הקוקיה במקום המתאים.

4. מבררים האם קולה של הקוקיה הפתיע אותם, ומדוע.
5. מתבוננים במצגת, ומזהים את הכלי המשמיע את קולה של הקוקיה, ואת הכלי המשמיע את צעדי ההליכה ביער.

מה מתואר על ידי כל אחד מהכלים בקטע קוקיה ביער?

קוקיה ביער

9. הפתעות במוסיקה/ רישום משותף

הסתדרו בזוגות. לכל זוג דף נייר ולכל אחד מן השניים, עפרון בצבע שונה.

1. שוחחו מי יצייר את צילי הפסנתר ומי את צילי הקלרנית.

2. האזינו למוסיקה וציירו רישום משותף.

3. הציגו והסבירו את הרישום.

מה למדנו?

התלמידים מספרים מה למדו בשיעור.

משלימים תוך התייחסות ל:

- ציור צליליהם של הפסנתר ושל הקלרינט
- ההבנה כיצד נוצרות הפתעות במוסיקה

הרחבה

אנו מכירים את דמות הקוקיה ממקורות שונים: השיר "אצא לי אל היער", הסיפור המוסיקלי "דירה להשכיר" מאת הסופרת לאה גולדברג והמלחין יחזקאל בראון ומסיפורי טבע.

אצא לי אל היער – מילים ולחן: עממי

De uil zat in de ol - men, bij 't val - len van de nacht. En
 ach - ter gind - se heu - vel, de koe - koek roept heel zacht: Koe -
 koek, koe - koek, koe - koek, koe - koek, koe - koek! Koe -
 - koek, koe - koek, koe - koek, koe - koek!

מפעם – Moderato grazioso במהירות בינונית, בחן ובנעימות

סולם - פה מז'ור

משקל - $\frac{3}{4}$

מבנה - א - ב - א'

הכלים המשתתפים - חליל צד, שני פסנתרים, כינור ראשון ושני, ויולה, צ'לו וקונטרבס.

בכל שלושת החלקים של היצירה בולט מוטיב מרכזי בביצוע חליל הצד. המוטיב יורד ועולה פעמים רבות ובצורות שונות.

הכינורות מתארים תנועת אוויר, כמעט בצורה אימפרסיוניסטית, על ידי שני צלילים צמודים, החל מן הפתיחה הקצרה ועד לסיום הקטע.
צלילי הצ'לו והקונטרבס מחקים קולות של ינשוף, ואילו שני הפסנתרים, בצלילי קישוט, יוצרים קולות של מיגוון ציפורים קטנות.

נושא השיעור - תבנית מלודית והתפתחותה בקטע.

מטרות השיעור

1. היכרות עם תבניות מלודיות קצרות המנוגנות על ידי חליל צד
2. זיהוי תבניות מלודיות ברישום
3. חיבור סיפור עם מוסר השכל, על פי המוסיקה.

הצעות למהלך השיעור (שקופיות 52-57)

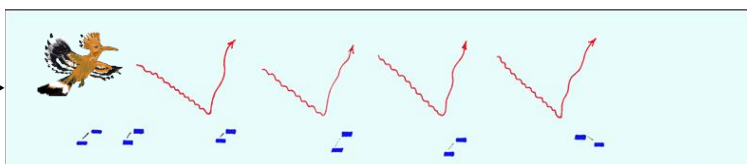
1. מאזינים למוסיקה בעיניים עצומות, ומדמיינים מה מתואר בצלילים. משוחחים על הרעיונות של התלמידים.

2. מספרים לתלמידים סיפור דמיוני על הציפור הגאוותנית:

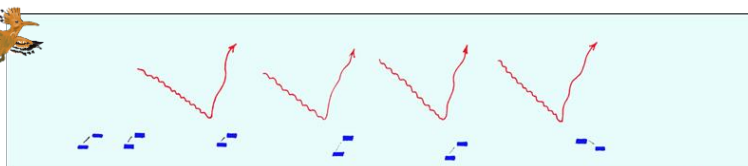
היה הייתה ציפור גאוותנית, אשר האמינה שאין בסביבה ציפור נפלאה ממנה.
הציפור יכלה לעוף מטה ולהמריא מעלה פעמים רבות, כפי שאף ציפור אחרת לא יכולה לעשות.
(משמיעים את חלק א (0:00 – 0:27) ומראים בתנועת יד את המוטיב הפותח, החוזר ארבע פעמים.)

א

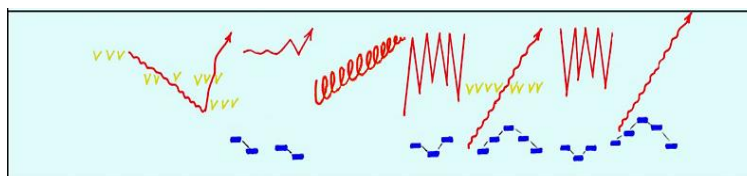
הציפורים האחרות ניסו ליצור עמה קשר, אבל היא המשיכה בשלה ולא התייחסה אליהן כלל. היא המשיכה לעוף – מטה-מעלה, מעלה-מטה והוסיפה תנועות חדשות ומעניינות.
משמיעים את חלקים א ו-ב (0:00 - 0:48) משוחחים מה רואים ברישום (מוטיבים נוספים של חליל צד, מוטיב של ינשוף בצ'לו וקונטרבס, מוטיבים של ציפורים נוספות בפסנתר כל אחד מהמוטיבים מסומן בצבע אחר).

א

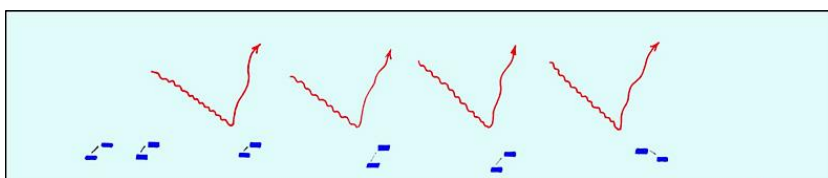

ב

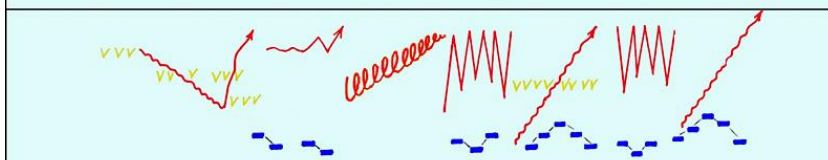

3. בעקבות ההאזנה למוסיקה, התלמידים מתבקשים לגלות מה קרה בהמשך לציפור הגאוותנית. לשם כך, עליהם להאזין לקטע בשלמות ולעקוב אחרי הרישום. להקדיש תשומת לב לשינויים שחלו בתבנית המלודית של הציפור הגאוותנית בחלק א', ובקולו של הינשוף בסיום של הקטע.

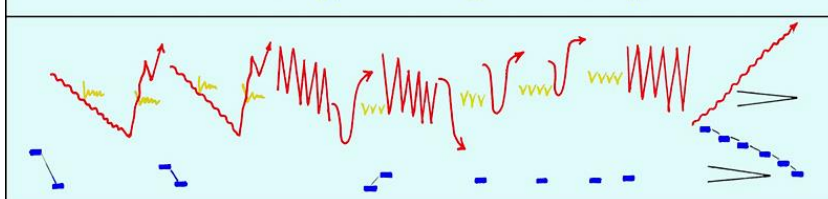
א

ב

א'

ציפורים

10. סיפור על פי המוזיקה

הסתדרו בקבוצות קטנות.

1. שוחחו על סיום אפשרי לסיפור – העזרו ברישום.
2. תכננו מה יעשה כל אחד על פי המוסיקה.
3. האזינו למוסיקה והציגו את הסיפור.

סיכום

משוחחים עם התלמידים על מוסר ההשכל הנובע מתוך הרישום המתאר את המוסיקה – הציפור הגאוותנית עפה לה לבדה. הינשוף עף לכיוון אחר והציפור נשארה בודדה.

מה למדנו?

התלמידים מספרים מה למדו בשיעור.

משלימים תוך התייחסות ל:

- מעקב אחרי רישום.
- זיהוי גון צליל של חליל צד המתאר תבנית מלודית של ציפור גאוותנית.
- המצאה של סוף לסיפור, על פי המוסיקה.

הרחבה

ביצירות מוסיקליות רבות, בוחרים בחליל צד על מנת לתאר ציפורים. בחירה זאת, מבוססת כפי הנראה על מאפייניו של חליל הצד: גמישות, רגיסטר גבוה וקלילות. פרוקופייב בחר בחליל צד לתיאור הציפורים בפטר והזאב, וויואלדי משתמש בחליל לתיאור הציפורים בפרק הראשון של קונצ'רטו ה"אביב".

ניתן לסיים את השיעור בשיר "מקהלה עליזה" מילים: לאה נאור לחן: נורית הירש

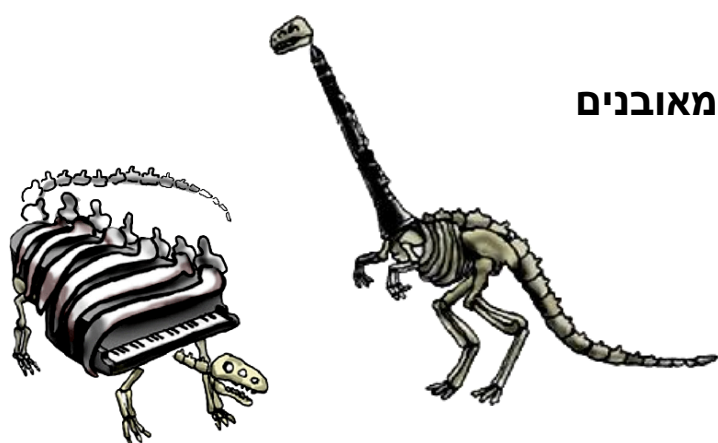
<https://www.youtube.com/watch?v=LkwGIVztuU>

11. פסנתרנים

קטע זה מוקדש, כנראה, לתלמידיו של סן-סאנס, לנגינה בפסנתר. הוא מתאר בו באופן הומוריסטי את האימונים של נגנים צעירים בנגינת סולמות עולים ויורדים, החוזרים שוב ושוב בכל פעם בצליל יותר גבוה. הקטע מנוגן על ידי שני פסנתרנים. כלי הקשת מדגישים את הגבול בין סיום של סולם אחד להתחלה של הסולם הבא.

12. מאובנים

מפעם - Allegro ridicolo מהיר ובגיחוך

סולם - סי במול מז'ור

משקל - 2/2

מבנה - רונדו (א - ב - א - ג - א)

הכלים המשתתפים - קלרינט, קסילופון, שני פסנתרים, כינור ראשון, כינור שני, ויולה, צ'לו, קונטרבס.

בקטע הזה, שיבץ סן-סנס מנגינות ידועות מן העבר כמו: "בוא אלי אורח", "ABC" ואֶרְיָה מתוך "הספר מסיבליה" מאת רוסיני. בחלק החוזר, בין המנגינות השונות, משתמש המלחין במנגינה שהוא בעצמו הלחין, מתוך יצירה בשם "ריקוד המוות". לקריאה נוספת, צילי המוסיקה 2, מדריך למורה, עמ' 21-30.

נושא השיעור היכרות עם מבנה הרונדו.

מטרות השיעור

1. הכרת דרכים שונות להלחנת מוסיקה.
2. הבנת מבנה רונדו.
3. יצירת רונדו באמצעות מנגינות מוכרות.

הצעות למהלך השיעור (שקופיות 59-61)

1. משוחחים עם התלמידים על המושג "מאובן" (ראה צילי המוסיקה 2).
2. מאזינים לקטע ושואלים את התלמידים על האופן בו בחר המלחין לתאר את המאובנים.

3. מספרים כי המלחין משתמש במנגינות ישנות שהן עצמן כמו מאובנים בתוך היצירה החדשה:

- יצירה שהלחין בעצמו בעבר בחלקי א.
- שני שירי עם: "בוא אלי אורח", ו-"ABC" בחלק ב.
- אָרְיָה של רוזינה מתוך האופרה ה"ספר מסביליה" מאת רוסיני בחלק ג.

4. שרים את שני שירי העם.

5. צופים בסרט אנימציה ומצטרפים במחזאות כפיים שקטות.

<https://www.youtube.com/watch?v=vGI-hYVsIPU>

6. מסכמים כי בקטע זה, המלחין משתמש בשירי עם, בציטטות מתוך יצירות ישנות מוכרות,

ומקשר בין החלקים באמצעות מוסיקה שהוא עצמו הלחין בעבר. על ידי חזרה על הקטע

שהלחין ושימוש בציטטות כחלקים משתנים, נוצר מבנה של "רונדו".

הערה - לפני העבודה בקבוצות, ובמהלך עבודת התלמידים בקבוצות, יש לבצע את המקצב

בנגינה מאוד שקטה על הגוף. בעת הצגת היצירות בפני הכיתה, ניתן להשתמש בכלי הקשה.

מאבנים

11. רונדו שלכם

הסתדרו בקבוצות קטנות

1. המציאו תבנית מקצב משתפת בתור הקטע החוזר.

2. חברו יצירה בצורה א-ב-א-ג-א (רונדו):

- חלק א – תבנית המקצב שהמציאתם
- חלק ב – ילד אחד מאלתר סולו
- חלק ג – ילד אחר מאלתר סולו.

3. השמיעו את הרונדו שלכם לפני הכתה.

מה למדנו?

התלמידים מספרים מה למדו בשיעור.

משלימים תוך התייחסות ל:

- הכרת המושג "מאובנים" ומשמעותו ביצירה זו.
- הבחנה במנגינה החוזרת.
- יצירת "רונדו" בשירה ובנגינה.

13. ברבור

מפעם – Andantino grazioso בחן, מעט מהיר יותר מאנדנטה.

סולם - סול מז'ור

משקל - 6/4

הכלים המשתתפים - שני פסנתרים וצ'לו

מבנה - א – ב – א'

המנגינה של הברבור ביצירה זו, הפכה לסמל של רגשות עמוקים המתוארים במוסיקה. שני הפסנתרים יוצרים רקע בעל אופי גלי למנגינת הצ'לו. המוטיב הפותח, הופך לחומר הגלם של היצירה. בין החלקים במוסיקה אין ניגוד משמעותי, ובניהם ישנה מנוחה ברורה.

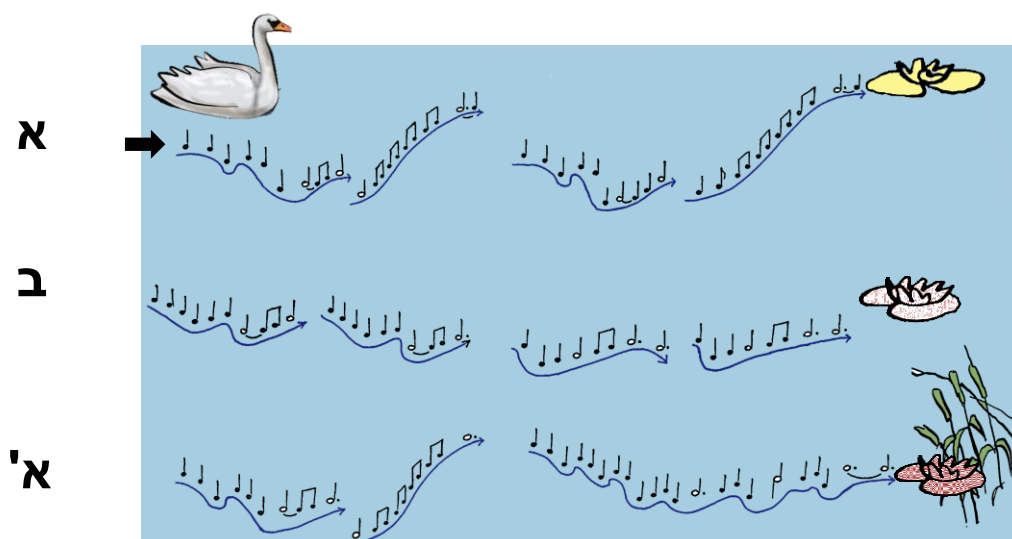
נושא השיעור מנוחות במוסיקה

מטרות השיעור

1. לזהות מנוחות במוסיקה ואת המאפיינים שלהן.
2. לעקוב אחר רישום, ולגלות מקומות של מנוחות.
3. לאלתר רצף של מנגינות קצרות עם מנוחות ביניהן.

הצעות למהלך השיעור (שקופיות 62-64)

1. מציינים את שם הקטע ומתבוננים במצגת.
2. מאזינים לקטע ועוקבים אחרי רישום.

3. מתבוננים בשושי המים בסיומי השורות ומשוחחים על תפקידן במוסיקה.
4. מביטים בכלים המבצעים, ומזהים איזה כלי מנגן את המנגינה, ואיזה כלי מנגן את הליווי.

5. מאזינים בזוגות ומתארים בתנועות: אחד את תנועות המים, והשני את תנועת הברבור. במקומות המנוחה, מתחלפים בתפקידים.
6. משוחחים על מאפייני ה"מנוחה" בקטע: צליל שקט, צליל שנשמע ארוך יותר מהצלילים הקודמים, צליל שנשמע כסיום של רעיון מוסיקלי.

הברבור

13. מקומות מנוחה בנגינה

הסתדרו בקבוצות, לכל קבוצה כלי מלודי אחד.

1. התכוננו לאלתר בסבב.

2. כל אחד מנגן מנגינה קצרה עם מנוחה בסיומה.

3. נגנו את המנגינות בסבב בפני הכיתה.

מה למדנו?

התלמידים מספרים מה למדו בשיעור.

משלימים תוך התייחסות ל:

- גילוי מנוחות במוסיקה
- אלתור עם מנוחות.

14. פינלה

מפעם - Molto allegro במהירות רבה

סולם - דו מז'ור

משקל - 4/4

מבנה - רונדלי

הכלים המשתתפים - כל הכלים.

בקטע הסיום, הפינלה, המלחין משתמש ב-6 קטעים מתוך היצירה, ומחבר ביניהם באמצעות מנגינה חדשה בצורת ריקוד עליז, המנגינה חוזרת פעמיים. המאפיין של הריקוד הנ"ל, היא סקוונצה הבנויה מ-3 חוליות היורדות מטה.

נושא השיעור איך בונים סיום?

מטרות השיעור

1. להבין את תפקידו של הסיום בחיי היום יום ובמוסיקה.

הצעות למהלך השיעור (שקופיות 65-68)

1. משוחחים על אירועים שמחים בחיי היום יום. מה מאפיין אותם? (מוסיקה, ריקודים, וכו').
2. מה מצפים לשמוע בסיומו של "קרנבל החיות"?
3. מאזינים למוסיקה בעיניים עצומות ומדמיינים את סיומו של הקרנבל. משוחחים על מה שדמיינו.
4. לומדים לשיר וללוות את המנגינה המקשרת באמצעות מחיאות כפיים

5. בסיומה של היצירה, כל בעלי החיים מגיעים לקרנבל, וחלקם אף יוצא במחול מסחרר. מאזינים למוסיקה ומזהים את בעלי החיים ואת סדר הופעתם: אריה, חמורי בר, תרנגולות, קנגורו, בעלי אוזניים ארוכות, סיום.

6. התלמידים עומדים במעגל במרחב החדר (אולי רק חצי כיתה בכל פעם). כל תלמיד מחליט איזה מבין בעלי החיים הוא רוצה להציג בתנועה ובפנטומימה.
7. מאזינים ל"פינלה". במנגינה א כולם שרים ומוחאים כפיים. בכל מנגינה בולטת של בעל חיים, התלמיד שבחר בבעל חיים זה, מציג אותו במרכז המעגל.

מה למדנו?

התלמידים מספרים מה למדו בשיעור.
משלימים תוך התייחסות ל:

- הכרת דרך שבה אפשר לסיים יצירה, המורכבת מקטעים רבים.
- להשתתף בסיום שמח של קרנבל בשירה, בריקוד, ובמחיאות כפיים.

לסיים

אנו מקווים שנהניתם מן התכנית של קרנבל החיות, מאת קמיל סן-סאנס.
אנו מזמינות אתכם לספר על חוויות שלכם בכיתות, על רעיונות משלכם, ועל תוצרים צפויים ולא צפויים.

ניתן להתקשר אלנו דרך כתובת הדוא"ל: music.integ@mail.biu.ac.il ובטל' 03-5318260.

בברכה ובהצלחה!

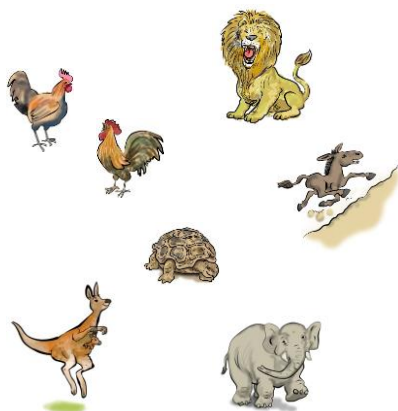
צוות המוסיקה

הרחבה

סרט קרנבל החיות

ניתן לצפות בקטעים הבאים מתוך הסרט:

אריה 1:59 – 3:1

תרנגולות בלול 3:45 – 4:27

חמור בר 5:10 – 5:43

צב 6:05 – 7:51

פיל 8:37 – 10:03

קנגורו 10:30 – 11:17

<https://www.youtube.com/watch?v=xY4i2OqUA4k>